

ФІНАНСИ ТА ІНВЕСТИЦІЙНО – БУДІВЕЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 336.78.061.2

ФОРМУВАННЯ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ

Манжос С.Б.

Дахно О.М.

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

В статті розглянуто проблеми та перспективи формування депозитної політики банківських установ України в умовах трансформації системи оподаткування, досліджено практику оподаткування процентів на депозити в інших країнах та визначені можливі наслідки введення податку на процентні доходи фізичних осіб від депозитів в Україні. Встановлено, що на сьогодні депозитні вклади є практично безальтернативним варіантом розміщення вільних грошових коштів населення, тому при формуванні депозитної політики банку необхідно враховувати всі інструменти грошово-кредитної та фіскально-бюджетної політики держави. Обґрунтовано, що введення податку на процентні доходи фізичних осіб від депозитів в умовах нестабільності фінансового ринку може мати незначний фіскальний ефект у порівнянні із потенційними втратами для економіки, а також несе в собі додаткові загрози для банківського бізнесу.

Ключові слова: депозит, депозитна політика банку, система оподаткування, податок на процентний дохід, податкова політика

In the article the problems and prospects of forming deposit policy in the banking sector of Ukraine in transforming the tax system was analyzed, the practice of tax paid on deposits in other countries was investigated and the possible consequences of a tax on interest income from deposits of natural persons in Ukraine were defined. It was grounded that present deposits are practically have no alternative accommodation options available public fund, that is why the formation of bank deposit policy must take all the tools of monetary and fiscal-budgetary policy. It is proved that introduction a tax on interest yields from deposits of individuals in an unstable financial markets may have little fiscal effect compared to the potential loss to the economy, but also carries additional threat to the banking business.

Key words: deposit, deposit policy of the bank, the system of taxation, the tax on deposit interest, tax policy

Актуальність проблеми. Банкам належить надзвичайно важлива роль у перерозподілі тимчасово вільних коштів та спрямуванні їх у ті галузі економіки, в яких постійно виникає потреба мобілізації додаткового капіталу [10]. Тому формування ефективної депозитної політики надає можливість не тільки залучати достатню кількість грошових коштів на депозитному ринку для поповнення ресурсної бази того чи іншого банку зокрема і банківської системи взагалі, а й вирішувати найважливіше завдання соціально-економічного розвитку держави – формування необхідних інвестиційних ресурсів [1].

На сьогодні банківські установи формують власну депозитну політику з огляду на економічну, політичну, соціальну ситуацію в країні. Основною метою реалізації депозитної політики є залучення якнайбільшого обсягу депозитних ресурсів за найнижчою ціною, що фактично сприятиме створенню необхідних передумов для досягнення основної мети діяльності будь-якого банку – одержання максимального прибутку.

При формуванні депозитної політики банку досить значимим є вплив податкової політики держави, яка повинна не тільки враховувати наповнення дохідної частини бюджету, а і стимулювати та регулювати інвестиційні процеси, сприяючи залученню фінансових ресурсів у реальний сектор економіки [6]. Проте, в умовах посткризового періоду, вітчизняна податкова політика перетворилася на джерело ризиків для відновлюваних процесів, що пояснюється її зорієнтованістю переважно на вирішення кон'юнктурних фіскальних завдань, пов'язаних з необхідністю мобілізації до бюджету додаткового обсягу фінансових ресурсів, а не на стимулювання якісних позитивних структурних зрушень в економіці. Надмірна фіскальна орієнтація податкової політики є одним із чинників охолодження ділової активності в Україні, що спричиняє додатковий негативний тиск на динаміку ВВП, промислового виробництва та інвестицій. Збереження докризового рівня соціальних стандартів було профінансовано за рахунок вилучення в різний спосіб до бюджету додаткового обсягу фінансових ресурсів з економіки, що суттєво поглибило негативні економічні тенденції. Консервація в посткризовий період фіскальної функції податкової системи в статусі пріоритетної стає одним із гальмівних чинників на шляху швидкого економічного відновлення держави та її подальшого зростання.

У зв'язку із запропонованим Податковим кодексом України введенням оподаткування процентних доходів громадян від депозитів, стає актуальним питання можливих наслідків такого кроку для банківських установ. Також гостро постає потреба врахування оподаткування процентних доходів фізичних осіб у формуванні депозитної політики банківських установ. В свою чергу, відсутність адаптованих до вітчизняних умов теоретичних обґрунтувань оптимізації оподаткування процентних доходів, рекомендованих у практичній діяльності, зумовлює необхідність дослідження існуючих у світі моделей оподаткування процентних доходів, з метою виявлення їх особливостей та формування пропозицій щодо впровадження відповідного податку в Україні.

Аналіз останніх наукових досліджень свідчить, що вивчення процесів оподаткування доходів фізичних осіб спирається на накопичений науковий потенціал в галузі теоретичних і практичних основ оподаткування. Слід зауважити, що ця проблематика досить широко обговорюється науковцями всього світу. Так, дослідження питань оподаткування індивідуального доходу містяться у працях таких зарубіжних учених як Л. Беслі, Р. Гордон, Р. Мертон, Г. Менків, Дж. Міррліс, Дж. Потерба, Дж. Стігліц та інші. Серед російських учених виділяємо праці таких економістів: С. Баруліна, А. Бризгаліна, Л. Гончаренко, А. Дадашева, Є. Євстигнеєва, О. Єрмакової, В. Кашина, В. Князева, Д. Львова, В. Панскова, А. Погорлецького, И. Русакової, Р. Саакяна, В. Сенчагова, С. Сутиріна, Н. Тютюрюкова, Д. Черника, С. Шаталова, Т. Юткіної та ін. Питання оподаткування доходів фізичних осіб досліджували також такі вітчизняні вчені як З. Варналій, О. Данілов, В. Лисенко, В. Мельник, Д. Серебрянський, Л. Тарангул, К. Швабій, С. Циганов та інші. При цьому необхідно відмітити, що в публікаціях вище зазначених авторів досліджуються особливості введення податку на процентні доходи від депозитів фізичних осіб, розглядаються можливі ефекти введення цього податку. Однак, питання, пов'язані із комплексним і системним викладенням методологічних основ взаємозв'язку процесів формування депозитної політики із врахуванням оподаткування процентних доходів фізичних осіб залишаються маловивченими.

Метою роботи є розгляд особливостей формування депозитної політики банку в умовах трансформації системи оподаткування,

дослідження практики оподаткування процентів на депозити в інших країнах та визначення можливих наслідків введення податку на процентні доходи фізичних осіб від депозитів в Україні.

Викладення основного матеріалу дослідження. Депозитна політика банку – це стратегія і тактика банку щодо залучення грошових коштів вкладників та інших кредиторів і визначення найефективнішої комбінації їх джерел. Депозитна політика банку ґрунтується на дослідженні досягнутого рівня розвитку депозитних відносин банку з клієнтами (у тому числі й із населенням) і націлена на їх вдосконалення та розвиток.

Аналіз історичних тенденцій розвитку світових банківських систем доводить, що первинну і визначальну роль у стабільності банків відіграло саме формування ресурсної бази у процесі здійснення банками пасивних операцій, а не розміщення коштів у рамках активних операцій. За нормальних умов функціонування банківської системи основна частина банківських ресурсів утворюється у процесі здійснення депозитних операцій банку, від ефективної в правильній організації яких залежить стійкість функціонування банку, що підтверджено статистичними даними розмірів пасивів банків України (табл.1).

Таблиця 1. Структура пасивів банківської системи України в 2007- першому кварталі 2013 р.

Показник	Станом на 0.01						1.04.2013
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Пасиви, млн. грн.	599396	926096	880302	942088	1054280	1127192	1145154
Власний капітал, млн. грн.	69578	119263	115175	137725	155487	169320	174265
Частка власного капіталу у пасивах, %	11,61	12,88	13,08	14,6	14,7	15,0	15,2
Зобов'язання, млн. грн.	529818	806823	765127	804363	898793	957872	971189
Частка зобов'язань у пасивах, %	88,39	87,12	86,92	85,38	85,25	84,98	84,81
у. т.ч. кошти фізичних осіб, млн. грн.	163482	213219	210006	270733	306205	364003	384510
Частка коштів фізичних осіб у пасивах, %	27,27	23,02	23,86	28,74	29,04	32,29	33,58
Частка коштів фізичних осіб у зобов'язаннях, %	30,86	26,43	27,45	33,66	34,07	38,00	39,59

*складено за офіційними даними НБУ [3]

Наведені дані свідчать, що у період кризи банківська система України постала перед проблемою кризи ліквідності, що була пов'язана як з рухливістю залученого іноземного капіталу, так і з відтоком ресурсів, залучених на національному ринку. У посткризовий період спостерігається позитивна динаміка пасивів банківських установ, поступово зростають обсяги зобов'язань, у тому числі і коштів фізичних осіб. Отже, спостерігається поступове нарощування депозитного портфелю банків.

Це свідчить про поступове відновлення довіри до банківських установ з боку клієнтів, підґрунтям якої є здатність банку задовольняти вимоги з боку клієнтів вчасно та в повному обсязі. Саме тому для банків надзвичайно важливим є питання формування ефективної депозитної політики, яка була б здатною адаптуватися до постійних змін у динамічному і складному середовищі.

При формуванні депозитної політики банківські установи повинні обов'язково враховувати як внутрішні, так і зовнішні фактори. Серед основних внутрішніх факторів можна виділити наступні: стратегічні та оперативні пріоритети банку, розвиток банківських технологій залучення та обслуговування депозитів, рівень ліквідності установи, цінова політика банку у сфері залучення коштів, стабільність депозитної бази, спектр послуг, що надаються банком при залученні депозитів, упровадження нових видів депозитних операцій та додаткових послуг, пов'язаних з ними, вибір та освоєння нових сегментів ринку, кваліфікація та досвід персоналу банку. Однак, в умовах нестабільності ринку банківських послуг депозитна політика стала вкрай вразливою до таких зовнішніх чинників як стан та тенденції розвитку економічної ситуації в країні, інфляційні процеси, політика НБУ, яка впливає через облікову ставку, економічні нормативи діяльності банків і норматив обов'язкового резервування, рівень конкуренції на депозитному ринку, розвиток системи гарантування вкладів, стан та тенденції фінансового ринку та ринку праці, рівень реальних доходів населення та структура їх витрачання, податкова політика та інше.

Надзвичайно значимим фактором у процесах формування та реалізації депозитної політики вітчизняних банківських установ є вплив податкової політики, яка формується в умовах нестабільності нормативно-правового

поля, видової динаміки податків та умов їх стягнення.

У багатьох країнах податок на процентні доходи фізичних осіб від депозитів є досить популярним фіскальним інструментом, який розглядається не тільки як засіб стягнення грошових коштів до бюджету, а і як спосіб регулювання державою системи фінансових відносин у суспільстві [8].

Ставки цього податку значно відрізняються між країнами. У розвинутих країнах проценти за депозитами оподатковуються досить суворо, зазвичай за ставкою вищою, ніж 20% (табл. 2).

У країнах із перехідною економікою до цього податку ставляться дуже обережно і практика застосування його є не такою поширеною. Лише кілька країн Східної Європи запровадили «депозитний податок» (Чехія, Словаччина, Польща, Латвія). Причиною такої позиції країн із ринками, що розвиваються, є негативні наслідки застосування податку на процентний дохід для формування депозитних портфелів банківських установ.

Таблиця 2. Ставки податку на процентний дохід в окремих країнах світу

Країна	Ставка податку	Країна	Ставка податку
Високорозвинуті країни		Країни, що розвиваються	
Австрія	0%	Білорусія	0%
Велика Британія	20%	Естонія	0%
Данія	38-59%	Казахстан	10%
Італія	27%	Латвія	10%
Іспанія	24-43%	Молдова	0-18%
Канада	0-29%	Польща	20%
Нідерланди	0-59%	Росія	0% (з певними обмеженнями)
Німеччина	0-45%	Румунія	0%
США	10-35%	Словаччина	15%
Фінляндія	28%	Туреччина	15-35%
Франція	5,5-40%	Угорщина	0%
Швеція	0-57%	Чехія	15%

*складено авторами на основі даних www.worldwide-tax.com [7] та www.org [4]

Спеціалісти відзначають, що однією із умов упровадження податку на доходи від депозитів фізичних осіб повинен бути досить високий рівень розвитку національної банківської системи та високий обсяг депозитних

ресурсів у банках відносно ВВП. У більшості країн податок на процентні доходи фізичних осіб від депозитів був введений тільки тоді, коли обсяг депозитів населення перевищив 50% ВВП національних економік.

У світовій практиці використовуються три можливі типи процедури оподаткування процентних доходів населення:

1. У більшості європейських країн податок стягується при виплаті процентів. Для платника цей податок означає зменшення депозитного доходу, тобто фактично зменшується ставка за депозитом. Така процедура сплати податку отримала назву «податок, що утримується у джерела доходу» і є найпростішою для платника та має низькі операційні витрати для податкової адміністрації.

2. У Швеції, Данії та Нідерландах процентні доходи включаються платником податку в щорічну податкову декларацію і обкладаються податком за діючою шкалою оподаткування доходів.

3. У Німеччині, Франції та Іспанії використовується передоплата податку на процентні доходи від депозитів. Податок з процентів стягується у формі авансового вкладу або передоплати прибуткового податку. Потім сплачена наперед сума вираховується з сукупного податкового зобов'язання фізичної особи [2].

4. У Російській Федерації процентні доходи населення від депозитів зі ставкою прибутковості вище, ніж три чверті ставки рефінансування Центрального банку Росії оподатковуються за ставкою 35%. Тим самим, податок відіграє роль регулятора та запобіжника щодо приховування доходів шляхом незаконного нарахування заробітної плати через депозитні рахунки.

В Україні оподаткування процентних доходів фізичних осіб від депозитів регулюється положеннями п. 4 статті 170 Податкового кодексу. Доходи, одержувані фізичною особою як процент на депозит (вклад) у банківську установу, відповідно до Податкового Кодексу, обкладаються податком на доходи фізичних осіб за ставкою 5 % бази оподаткування (п. 167.2 Кодексу) [5]. Згідно з розділом XIX Кодексу підпункти 170.4.1 – 170.4.2 п. 170.4 ст. 170 Кодексу в частині оподаткування процентів набирають чинності з 1 січня 2015 року. Слід зазначити, що це вже не перша спроба ввести податок на процентні доходи від депозитів в

Україні. У листопаді 2002 року Верховна Рада України вже приймала у першому читанні Закон України «Про податок на доходи фізичних осіб», яким передбачалось впровадження 5%-го податку на процентні доходи за депозитами як у національній, так і у іноземній валютах. Серед аргументів, які наводилися на користь податку, окрім наповнення бюджету, вказувалося на те, що проценти від депозитів є однією із форм доходу від капіталу, а отже, вони підлягають оподаткуванню як і будь-які інші доходи. Закон України «Про податок на доходи фізичних осіб» вступив у дію з 1 січня 2004 року. За наполяганням НБУ та Асоціації українських банків стягнення податку з відсотків було відкладено спочатку до 2005 року, надалі мораторій було подовжено, зараз розглядається можливість його введення з 2015 року.

Особлива роль процентних доходів в оподаткуванні доходів фізичних осіб пов'язана з тим, що отримання податку з такого виду доходів, вносить певні зміни у процес прийняття рішення вкладників банку, а саме стимулює теперішнє споживання на шкоду накопиченням та майбутньому споживанню. Подібні зміни у структурі споживання часто призводять до втрат суспільного соціального забезпечення внаслідок ефекту заміщення, який виникає внаслідок зміщення пріоритетів у бік споживання. Просте оподаткування заробітної плати (або інших некапітальних джерел доходів) знижує рівень споживання платника податків протягом життя, але не призводить до значних втрат суспільного соціального забезпечення.

Ми вважаємо, що виключення процентних доходів із бази оподаткування доходів фізичних осіб може мати позитивне значення, з точки зору стимулювання інвестицій. Це пояснюється тим, що для населення, для якого депозитні вклади є способом заощадження коштів і однією із небагатьох відносно безризикових інвестиційних можливостей, реальна доходність депозитів знизиться на величину податку, відповідно бажаних відкривати депозитні рахунки у банку стане менше. Фізичні особи почнуть шукати інші можливості для використання тимчасово вільних коштів, що у підсумку призведе до підвищення відсоткової ставки за депозитами та до подорожчання кредитів. Це безпосередньо призведе до скороченні кредитних вкладень реальний сектор економіки і вказує

на дестимулюючий вплив податку на процентні доходи фізичних осіб від депозитів. Адже зменшення пропозиції грошей і зростання ціни на гроші матиме негативний вплив на економічне зростання.

Крім того, можна спрогнозувати, що зниження дохідності депозитних вкладів із одночасним зменшенням довіри до банків призведе до перетікання заощаджень із банків до домашніх готівкових заощаджень. У свою чергу, збільшення готівкових заощаджень стимулює, по-перше зростання доларизації тіньової економіки, по-друге, стимулює поточне споживання як спробу протидії інфляційним очікуванням.

Також, введення в Україні податку на процентні доходи фізичних осіб від депозитів може призвести до відтоку коштів із банківських установ, що негативно позначиться на стані всієї банківської системи. Багато економістів вважають, що оподаткування процентних доходів несе ризики порушення принципу банківської таємниці, оскільки у рамках контролю за його сплатою податкові органи можуть отримати доступ до інформації про обсяги депозитів того або іншого громадянина. Серед інших ризиків, пов'язаних із введенням податку на процентні доходи фізичних осіб від депозитів, експерти називають необ'єктивне, панічне сприйняття такого нововведення клієнтами банків, що може викликати банківську паніку. Оскільки лише сама можливість введення такого податку викликає стійку негативну реакцію у громадян і знижує рівень довіри до банківської системи. У цьому контексті ми вважаємо за необхідне провести соціологічні дослідження щодо ставлення громадян до цього податку для того, щоб більш точно спрогнозувати їх поведінку.

Отже, негативними наслідками введення податку на процентні доходи фізичних осіб від депозитів стануть:

- зменшення кількості бажаючих вкладати кошти на депозитні рахунки у банку, перехід населення з депозитів на готівку, що спричинить за собою тиск на ринок товарів і тиск на інфляцію;
- подорожчання кредитів для бізнесу і, як наслідок, певне уповільнення темпів економічного зростання;
- зростання витрат банків, оскільки банки будуть виступати податковими агентами і їм необхідно буде наймати нових працівників, які будуть супроводжувати розрахунки із податковими органами;

- податок буде в цілому негативно впливати на схильність населення до заощадження.

Одним із шляхів вирішення проблеми адміністрування податку на процентні доходи фізичних осіб від депозитів може стати сплата податку на так званій агрегованій основі. В рамках такої моделі банк як податковий агент розраховує загальний обсяг нарахованого за певний період доходу за депозитами своїх вкладників і від цієї суми 5% відраховує як податок. При цьому банківська установа не деталізує вкладників та сплачену кожним клієнтом суму податку. Також відомо, що банки зацікавлені в залученні довгострокових ресурсів, тому оподаткування процентних доходів фізичних осіб від депозитів, розміщених на термін до 1 року, може стимулювати поступове зростання обсягів довгострокових депозитів.

Прихильником оподаткування процентних доходів фізичних осіб від депозитів є податкова служба, яка керується принципом, що всі доходи повинні бути предметом оподаткування. Тому, наполягаючи на необхідності впровадження такого податку, деякі експерти не одноразово наголошували, що звільнення від оподаткування процентних доходів за депозитами при існуючому механізмі оподаткуванні дивідендів призводить сьогодні до викривлення інвестиційних стимулів для фізичних осіб. Виходячи з цього, всі типи доходу від капіталу мають оподатковуватись, а ставки податку на дивіденди, відсотки за цінними паперами та процентні доходи за депозитами необхідно поступово зрівнювати, що відповідає міжнародній практиці, а введення податку на процентні доходи – шлях до гармонізації національного законодавства з європейським.

Багато науковців вважають, що однією з важливих переваг оподаткування процентних доходів фізичних осіб від депозитів є досягненням більшої соціальної справедливості через перерозподіл процентних доходів, які у більшій мірі отримують більш заможні громадяни [9]. Крім того, звільнення процентних доходів від оподаткування може призвести до суттєвих втрат надходжень від податку на доходи фізичних осіб [10].

На сьогодні депозитні вклади є практично безальтернативним варіантом розміщення вільних грошових коштів для населення. Тому не викликає ніяких сумнівів твердження про зв'язок процесу формування

депозитної політики з проведенням банком процентної політики, адже питання маневрування ціновим механізмом можливе лише за умов визначення собівартості депозитних послуг. Банк фактично вирішує два різноспрямовані завдання при встановленні ціни на ресурси, що залучаються банком: по-перше, забезпечення прибутковості та престижності своїх послуг, по-друге, врахування їх споживчої вартості та ціни в умовах тотальної внутрішньобанківської конкуренції і боротьби за клієнта.

Ціна залучених ресурсів відображає не тільки їх внутрішню вартість, а й зміни фінансово-економічної ситуації у країні. Серед факторів, які впливають на формування ціни істотну роль відіграє держава, тому при формуванні депозитної політики важливо розуміти механізм дії інструментів, через які здійснюється цей вплив, зокрема заходів грошово-кредитної та фіскально-бюджетної політики. На нинішній день держава в особі Національного банку України проводить зважену монетарну політику, проте з чітким наміром сприяти зниженню ставки банківського процента, таким чином реалізуючи план забезпечення економічного зростання через процентний канал трансмісійного механізму.

Заходи фіскальної політики мають більш суперечливий характер. З одного боку, НБУ оголошує про зменшення податкового тиску на банки шляхом поступового зниження рівня податку на прибуток і ПДВ до 2014 року. З іншого – упроваджує новий для України податок на процентні доходи фізичних осіб від депозитів, який якщо і не призведе до відпливу вкладів населення з банків, то, безумовно, накладає додаткові загрози на банківську діяльність, що необхідно обов'язково враховувати при формуванні депозитної політики.

Висновок. Отже, процентні доходи фізичних осіб від депозитів представляють собою невід'ємну частину бази оподаткування та проблема необхідності стягнення такого податку пов'язана з тим, що він може мати занадто малий фіскальний ефект порівняно з потенційними втратами для економіки. Нестабільність фінансового ринку країни, незавершеність економічних, зокрема податкових реформ, націлених на динамічний інноваційний розвиток всіх сфер підприємницької діяльності, свідчать, що введення такого податку в Україні, наразі, є не доречним. В цілому податок на процентні доходи фізичних осіб від депозитів збільшує ціну

майбутнього споживання, яке стає дорожчим і тому може бути замінено поточним споживанням. А оскільки заощадження – це витрати на майбутнє споживання, то економічні наслідки такого податку залежать від величини еластичності заміщення поточного споживання майбутнім. Якщо вкладник банку усвідомлює чіткі переваги майбутнього споживання, то його величина може бути збережена, навіть при запровадженні досить високої ставки податку на процентні доходи. Цей факт необхідно враховувати при формуванні депозитної політики банку, яка у першу чергу, повинна забезпечувати прибутковість банківських операцій та будувати відносини взаємної довіри банків та їх клієнтів.

Специфіка діяльності банків щодо пасивних операцій полягає в тому, що вибір банку звичайно обмежений певною групою клієнтури, до якої він прив'язаний набагато більше, ніж до позичальників. Аналіз сучасної практики свідчить, що формування депозитної бази будь-якого банку пов'язане з великою кількістю проблем як суб'єктивного (масштаби діяльності та слабка капітальна база банків; недостатній рівень і якість вищого та середнього менеджменту; відсутність у більшості банків науково обґрунтованої концепції проведення депозитної політики; недоліки в організації депозитного процесу), так і об'єктивного характеру (прямий і непрямий вплив держави та державних органів; вплив світових фінансових ринків на стан національного грошового ринку; міжбанківська конкуренція; стан грошового та фінансового ринку).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Маслак, Н. Г. Ціноутворення на банківські продукти: монографія / Н.Г. Маслак, О.А.Криклій. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. -121 с.
2. Налогообложение процентных доходов физических лиц: чего ждать? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://stol.kiev.ua/news/97-nalogooblozhenie-procentnykh-dokhodov.html>.
3. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс].– Режим доступу: [http // www.bank.gov.ua](http://www.bank.gov.ua).
4. Офіційний статистичний портал Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСД). [Електронний ресурс].– – Режим доступу: http://www.oecd.org/home/0/3305_en_2649_1_1_1_1_1,00.htm 1
5. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року №2755-VI [Електронний ресурс]

- // Верховна Рада України. – Офіц. веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17
6. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи: монографія [Електронний ресурс] / П.В.Мельник, Л. Л. Тарангул, З. С. Варналій (та ін.); за ред. З.С. Варналія.- 7. Спеціалізований Інтернет-ресурс присвячений податковим системам різних країн. – Режим доступу: [http:// www.worldwide-tax.com/](http://www.worldwide-tax.com/)
 7. Якушик І.Д., Литвиненко Я.В. Податкові системи зарубіжних країн: Довідник.-К.: «МП Леся», 2004.- 480 с.
 8. Blake J. A classification system for economic consequences issues in accounting regulation //Accounting and Business Research, Autumn, 1992, P. 305 – 321.
 9. James C.Van Horne. Fundamentals of Financial Management.-New Jersey, 1989. – 800 p. Sneyd P. Principles of Accounting and Finance. – Routlodge, 1994. – 326 p.
 10. Knugman P.R. and Obstfeld M. This Translation of International Economics (is published by a management) with Harper Collins College Publishers //Journal of Monetary Economics, September, 1996, P. 40 – 88.